

Een krul in een radiator laten leggen: wat levert samenwerking tussen kunstenaars en bedrijven op?

Het tienjarig jubileum van sculpturenproject *Waterwerken* van kunstenaar Ruud Kuijer vormt de aanleiding voor kunstproject *BUILD!*.ⁱ In de voetsporen van de monumentale, betonnen kunstwerken langs het kanaal op bedrijventerrein Lage Weide in Utrecht liet *BUILD!* nieuwe werken op het terrein ontstaan. Zes jongere kunstenaars haalden hiervoor inspiratie uit de materialen, verhalen en bedrijven van Lage Weide, waaruit zes unieke kunstwerken zijn voortgekomen. Nu de beelden gemaakt en geëxposeerd zijn is de vraag: Wat heeft het project opgeleverd? En, wat kan samenwerking tussen kunstenaars en bedrijven voortbrengen? Om een eerste antwoord te formuleren op deze vragen organiseerde *BUILD!* op 23 oktober 2024 een reflectiebijeenkomst, waaruit dit artikel voortkomt.ⁱⁱ

Samen-werken

Vanuit huis luister ik naar de opname van de reflectiebijeenkomst. Na een kleine technische hobbel begint het gesprek met het uitwisselen van ervaringen van de samenwerking tussen kunstenaars en ondernemers, en de uitdagingen die hierbij ontstaan. Als een kunstenaar binnenstapt bij een bedrijf met het ongewone idee om ‘een krul in een radiator te laten leggen’ of wanneer deze ‘hulp zoekt met houtbewerking,’ vraagt de ondernemer wat de samenwerking oplevert. Daarna rijst de vraag of je als ondernemer überhaupt de tijd en middelen hebt dit proces in te stappen - je gewoonlijke werk gaat ook door. Terechte, praktische vragen. Tegelijkertijd kan een ongewone vraag, of een vraag uit een ongewone hoek, ook nieuwsgierigheid opwekken; waarbij de expertise van het bedrijf de juiste input voor de kunstenaar is en er een waardevolle uitwisseling kan ontstaan.

Vervolgens blijkt samenwerking tussen deze twee werelden – ‘de kunstenaar’ en ‘het bedrijf’ - een balansoefening. Het ontwikkelen van een kunstwerk gebeurt vaak niet volgens een vast stappenplan. Integendeel, belangrijke keuzes worden tijdens het proces gemaakt. De handreiking is dat de kunstenaar de plannen zoveel mogelijk concretiseert terwijl de ondernemer de planning zoveel mogelijk laat vieren. Eén stelregel blijft overeind: de werkplaats sluit om 18:00u, hoe snel de deadline ook nadert. Zo gaat samenwerking over het verkennen van grenzen en dit kan confronteren: Welke werkwijze hanteer je, zorg je hierbij goed voor jezelf en de ander? Ondanks dat de kunstenaar soms ongeorganiseerd lijkt in het werkproces wordt door een ondernemer genoemd dat ‘de kracht van de kunstenaar juist chaos is.’ⁱⁱⁱ De chaos verwijst naar het open werkproces, het creëren van ruimte voor toeval, voortkomend uit (en vasthoudend aan) het concept van het werk. Dit kan ervoor zorgen dat een ondernemer met een frisse blik opnieuw naar het eigen materiaal en de werkplaats kijkt - wat blijkt, met een grijpmachine kun je best een krul in een radiator leggen. En dat is nog leuk ook.

Gaandeweg groeit de samenwerking zo voorbij functionele uitwisseling. Er ontstaat zichtbaar ‘energie in het samen maken en samenkomen’^{iv} waardoor beide partijen er plezier aan beleven. In deze zin wordt de samenwerking een *samen-werken* waarbij de focus niet per se ligt op een exact (kunst)werk of doelmatig resultaat. De onderlinge relaties die gevormd worden, de kennis en werkwijzen die gedeeld worden, worden een belangrijk onderdeel van het proces, waaruit uiteindelijk een kunstwerk ontstaat.

Speelplaats

Naast directe samenwerking met ondernemers hebben andere kunstenaars zich in hun werkproces vooral laten inspireren door materialen, bedrijven en het terrein zelf 'dat lijkt op een speelplaats voor volwassenen.'^v De open opzet van *BUILD!* geeft dus ruimte aan kunstenaars en hun artistieke proces om zelf te kiezen op welke manier ze een relatie met Lage Weide aangaan. Dit staat tegenover reguliere kunstprojecten in de publieke ruimte die vaak strak gekaderd zijn, want vergunningen, participatie, budget, veiligheid, haalbaarheid, etc. dwingen dit af. Tussen de schetsfase en de uitvoering, en de jaren die dit soms kost, kan de kunstenaar dan niets meer veranderen of herzien. Bij *BUILD!* daarentegen konden de kunstenaars experimenteren en in relatie tot de omgeving hun werk ontwikkelen. Dit vraagt toewijding, vertrouwen, en het omarmen van onzekerheid: van de kunstenaars, de organisatie, en de samenwerkingspartners op Lage Weide. Het proces vastleggen geeft zekerheid: het laten vieren biedt vrijheid.

Daarnaast is *BUILD!* een klein initiatief dat zich desondanks verhoudt tot de grote schaarste aan kunstopdrachten in de publieke ruimte, vooral wanneer het gaat om kansen voor jongere kunstenaars. De kwaliteit van de publieke ruimte volgens *BUILD!* is 'dat je daar mensen kunt bereiken die gewoonlijk niet, of weinig, met kunst in aanraking komen.'^{vi} Niet iedereen gaat naar musea, culturele instellingen of galeries; wel is de publieke ruimte - in principe - voor iedereen toegankelijk. Tegelijkertijd wordt in het gesprek gesteld dat 'het merendeel van de publieke ruimtes gecommercialiseerd is,' en deze ons aanspreken vanuit economische belangen.^{vii} Precies daarom kan niet-commercieel ingestoken kunst hier goed tegenover staan, door 'belangeloze' prikkels te geven op onverwachte momenten, prikkels die over andere waarden spreken, die kunnen verrassen. Op een plek zoals Lage Weide waar weinig kunstwerken zijn (want 'bijna alle sculpturen in de publieke ruimte van Utrecht staan in het centrum'),^{viii} kan het laten ontstaan van beelden speciaal voor die plek een interessante toevoeging zijn door het doorbreken van, of het aanvullen op, de dagelijkse routines.

De opbrengst

Wat het project en de samenwerking tussen kunstenaars en bedrijven oplevert, is op verschillende manieren te begrijpen. De kunstwerken hebben nieuwe verbindingen tussen historie, materiaal en omgeving geschetst die bezoekers en werkenden Lage Weide in ander licht kunnen laten zien. Zo krijgt het fietsen over de Atoomweg ineens een andere associatie door het werk *Kettingreactie*, en is een stukje boeren historie van het gebied zichtbaar gemaakt in *Dwarsoverdwars*, vertelt de community manager van Lage Weide enthousiast.^{ix} Ook dragen de kunstwerken bij aan de wens van de community manager om het industrieterrein aantrekkelijker te maken zonder dat de werken, vanuit de kunstenaar beschouwd, hebben ingeboet op artistieke waardes. Integendeel, de kunstwerken zijn juist ontstaan vanuit het open, artistieke proces dat de kunstenaars konden vormen in samenwerking met, of geïnspireerd door, de bedrijven en de omgeving. Daarnaast hebben de kunstenaars waardevolle ervaring opgedaan met het maken van groot werk in de publieke ruimte; en de ondernemers hebben inspirerende uitwisseling laten ontstaan door het proces te ondersteunen. Dit kunstproject geeft daarmee inzicht in het belang van het open proces, waarbij artistieke waardes kunnen uitmonden in fijne samenwerkingen en verrassende beelden. *BUILD!* laat zien dat de

twee werelden van ‘de kunstenaar’ en ‘het bedrijf,’ prima door een deur kunnen - mits ze bereid zijn samen die eerste drempel over te stappen.

Eef Schoolmeesters, december 2024 ^x

ⁱ Voor meer informatie over *Waterwerken* van Ruud Kuijer, zie: <https://ruudkuijer.nl/Waterworks>
Voor meer informatie over het project *BUILD!* (2024) zie: <https://lageweide.nl/nieuws/nieuwe-kunstwerken-voor-lage-weide/> en <https://lageweide.nl/community/build-zes-nieuwe-kunstwerken-in-de-openbare-ruimte-in-utrecht/> of bekijk de Instagram pagina @build.lageweide

ⁱⁱ Op 23-10-2024 kwam de organisatie van *BUILD!* samen met verschillende deelnemers en partners bij de Hofclub. Aanwezig waren: Krista van der Bron (*BUILD!*), Anna Sofia den Herder (DePlaatsmaker), Derk Sybesma (ondernemer DerkDesign), Wouter van der Giessen (kunstenaar, *Palletstapel*), Redmar Hueting (Ondernemersfonds Utrecht), Richard Hartkamp (community manager Lage Weide), Ruud Kuijer (kunstenaar, *Waterwerken*), Véronique Baar (*BUILD!* en Stichting Buitenstaander), Wendy Veerhuis (filmmaker), Isa van Lier (kunstenaar, *Kettingreactie*), Fiona Römpf (kunstenaar, *Remme ekkel*), Gino del Monte (geïnteresseerde tentoonstellingsmaker), Britte Koolen (kunstenaar, *De eerste treden*), Fadenka van der Sloot (*BUILD!*), Laura Schurink (kunstenaar, *Warmth*). Hun directe en indirecte input vormt de basis voor dit artikel.

ⁱⁱⁱ Naar ondernemer *DerkDesign*, Derk Sybesma

^{iv} Naar *BUILD!*

^v Naar *BUILD!* kunstenaar Wouter van der Giessen

^{vi} Naar *BUILD!*

^{vii} Naar *BUILD!*

^{viii} Naar *BUILD!*

^{ix} *Kettingreactie* van Isa van Lier, *Dwarsoverdwars* van Bart Lunenburg, zie *BUILD!* voor een overzicht van alle kunstwerken.

^x www.eefschoolmeesters.nl